

Ian Alexander Moore: Dialogue on the Threshold: Heidegger and Trakl

Albany, State University of New York Press 2022. 398 s.

Z akademického hlediska brilantní monografie pojednává o vzájemném působení filosofie a básnictví na příkladu Heideggerova dočasného zájmu o rakouského expresionistického básníka Georga Trakla. Heidegger se jeho dílem zabýval na začátku 50. let 20. století a věnoval mu dvě přednášky („Die Sprache“ – „Řeč“, původně z roku 1950, a „Die Sprache im Gedicht“ – „Řeč v básni“ z roku 1952).¹ Ani předtím, ani potom mu pozornost nevěnoval. Heidegger zde tedy postupoval podobně jako v případě svého, rovněž jen dočasného, zájmu o malířské dílo Paula Kleea, jenž se časově překrývá s traklovskou periodou v jeho díle, aniž však kdy dojde k výslovnému vztažení, nebo dokonce protnutí obou expresionistických umělců. Neboť i Klee může být svým raným dílem, jež vzniká paralelně s Traklovými básnickými sbírkami, řazen mezi představitele výtvarného expresionismu.

Heidegger se po vyčerpání pozornosti, kterou věnoval básníkovi Friedrichu Hölderlinovi, obracel k dalším alternativám (Stefan George, Rainer Maria Rilke, Eduard Mörike) své snahy myslitelsky ukazovat – mimo metafyzický žargon tradiční filosofie – způsob danosti či zřejmosti bytí v jeho pravdě. Ukončení zájmu o Hölder-

1 Obě přednášky jsou zahrnuté ve sborníku: Heidegger, M., *Unterwegs zur Sprache*. Pfullingen, Verlag Günter Neske 1959.

linovo dílo šlo ruku v ruce s opuštěním myslitelského stanoviska označovaného jako „myšlení z hlediska dějin bytí“ (něm. „das seinsgeschichtliche Denken“), které u Heideggera zastávalo prominentní pozici mezi lety 1936–1946. Heidegger sice nezanevřel ani na „dějiny bytí“, ani na v nich privilegovaného Hölderlina, avšak konceptuálně ani tematicky se k nim už nevracel.

V té době Heidegger hledal nové cesty a motivy pro své myšlení a v případě Trakla se domníval, že nalezl básníka „své“ generace, jehož dílo odpovídá v rámci „dějin bytí“ epoše „Machenschaft“ (česky možná „machinace a zhotovitelnost“), ba dokonce snad i epoše „Gestell“ (česky snad buď prostě: „sestava“, či komplikovaněji: „totální manipulovatelnost“). Heideggerovy traklovské příspěvky svého času posloužily k probuzení enormního zájmu o tohoto vlastně už zapomenutého a rozhodně nedoceněného básníka. Zároveň však náleží mezi to nejproblematičtější, co kdy Heidegger napsal a publikoval. Neboť jeho interpretace Trakla je více než svérázná a lze ji akceptovat jen velice těžko.

Autor prvního soustavného monografického zpracování traklovské problematiky v Heideggerově díle se primárně zaměřuje právě na tuto problematičnost, ba snad až „monstrozitu“ jeho výkladu. Ovšem namísto toho, aby ji využil k lacinému posmívání se Heideggerovi, a tím k jeho odmítání, snaží se naopak pochopit, jak a proč Heidegger vůbec mohl takovéto scestné interpretace rozvinout a předložit. Moore se snaží najít smysl v jinak nesmyslných výkladech Traklových veršů v rámci celkové cesty Heideggerova myšlení. Za tím účelem využívá nejen prakticky celý textový korpus Heideggerových vydaných děl, ale i ještě nevydané archivní materiály.² Výraznou oporou a ustavičným dialogovým partnerem je mu při tom Jacques Derrida a jeho publikace označované jako „*Geschlecht I–IV*“, ve kterých se francouzský filosof rovněž vyrovnává zejména s Heideggerovými traklovskými texty.³

Páteřním tématem Mooreova výkladu je pojem „*Geschlecht*“, který kolem sebe koncentruje (anebo spíše zastřešuje) dílčí témata barev, bolesti, šílenství, odloučení, křesťanství, ducha, zla. Zmíněný pojem je mnohoznačný a může znamenat druh, rod, pokolení, národ, rodovou linii, ražbu, generaci, rodinu, pohlaví, dokonce samy pohlavní orgány. Již na tom je vidět, jak atraktivní téma to může být pro současnou diskusi něčeho, co se u Heideggera vůbec nevyskytuje a u čeho nemá smysl vytýkat mu, že to sám netematizuje.

2 Podobným způsobem Moore již zpracoval svou první knihu věnovanou Heideggerovi, v níž se zaměřil na jeho pojetí Mistra Eckharta: Moore, I. A., *Eckhart, Heidegger, and the Imperative of Releasement*. Albany, State University of New York Press 2019.

3 Derrida, J., *Geschlecht I: Sexual Difference, Ontological Difference*. In: týž, *Psyche: Inventions of the Other*. Vol. 2. Ed. by P. Kamuf and E. Rottenberg, Stanford, CA, Stanford University Press 2008, s. 7–26. Týž, *Heidegger's Hand (Geschlecht II)*. In: tamtéž, s. 27–62. Týž, *Geschlecht III: Sex, Race, Nation, Humanity*. Ed. by G. Bennington, K. Chenoweth, and R. Therezo. Chicago, University of Chicago Press 2020. Týž, *Heidegger's Ear: Philopolemology (Geschlecht IV)*. In: *Reading Heidegger: Commemorations*. Ed. by J. Salis. Bloomington, Indiana University Press 2009, s. 163–218.

Skutečně objevný je Mooreův výklad Heideggerova pojetí bolesti, který vychází z nedávno publikovaných rukopisných poznámek, určených pro členy *Martin-Heidegger-Gesellschaft*, jež dokreslují lapidární teze o bolesti v případě Heideggerova výkladu Traklovy básně „Zimní večer“ („Ein Winderabend“) z přednášky „Řeč“. Bolest není pro Heideggera nic somatického ani psychického, ale ani psychosomatického či fyziologického. Bolest není naprosto nic ontického, tzn. že se netýká žádného tak či onak kontingentního jsoučna. Bolest je událostí samého bytí. Bolest je v Heideggerových rukopisných poznámkách dalším z mnoha slov a významů označujících – vedle takových označení jako spatření/*Ereignis*, počátek/*Anfang*, světlina toho sebe-skrývajícího/*Lichtung des Sichverbergenden*, blízkost/*Nähe*, lávka/*Steg*, *alétheia*/neskrytost – samo bytí.

Nepřekvapuje proto, že právě Traklova tvorba, jež vychází z bolesti, hovoří o bolesti a působí bolestivě, mohla Heideggera tolik fascinovat. Rovněž právě proto se mu Trakl mohl jevit jako básník své generace, jež vycházela z přelomové epochy *fin de siècle* a prošla si traumatem zejména první, ale i (v případě Heideggera a Ernsta Jüngera, *jemuž – a nikoli Traklovi – se Heidegger v meditaci o bolesti explicitně věnuje*) druhé světové války. Moore se koncentruje na bolestivost vyslovenou v předposledním verši Traklovy poslední básně *Grodek*, po které básník spáchal sebevraždu předávkováním morfiem. Právě zde ji totiž dokáže spojit s pro něho klíčovým a páteřním pojmem „Geschlecht“. Podoba obratu „nenarození vnucí“ z posledního verše uvedené Traklovy básně při tom odpovídá šokujícímu závěru Heideggerovy přednášky „Řeč v básni“.

Kromě toho, že Mooreova kniha pojednává vyslovené *desideratum* v rámci heideggerovského bádání, prezentuje se i jako ukázka ponoru do skutečné filosofické práce, a tedy do kritického myšlení, jehož je v naší smutné a rozpadlé době vskutku pomálu.

Aleš Novák

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha

ales.novak@fhs.cuni.cz